

Kitabımın 3 ve 4. basımları arasında geçen 12 yıl boyunca, Annesler Anıyeti üstüne yeni yayımlar yapıldı. Bunların başlıcalarına şöylece işaret edebilirim:

- Dr. Aybars, "Mustafa Süphü'nün Anadolu'ya Gelişi: Öldürüsüyle İlgili Görüşler ve Etzurumu" başlıklı Trabzon'a (Gidisiyle İlgili Belgeler" başlıklı makalesinde (AÜ, DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, cilt XIII, Sayı 24, 1979-80, s. 88-104), Bayır'ın Belleteri makalesinde metinleri verilmiş olan, hatta bazılarını, ancak 14 yıl önce, Akdes Nimet Kurat'ın (Dr. Samih Coruhlu takma adıyla) Yeni İstanbul gazetesinde çıkan "İstiklal Savaşında Komünizmin Faaliyeti" teftişinde kullanılan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü arşivinden 12 belgeyi yeniden aktardı.

- Paul Dumout, "M. Süphü'nün TKP 1918-1921", Birikim, Sayı 61 (Mart 1980), s. 38-55. Fransızca aslı 1977'de yayımlanan bu uzun inceleme, ^{ve} ^{Türkçesi} benim "M. Süphü Üstüne Notlar" başlıklı eklememle birlikte çıktı. O yazımın, koruyla ilgili kısmi yazım burada yeniden sunuluyor.

- İsmet Bozdağ'ın ^{güll} 1980 Haziran ayında Millet gazetesinde teftiş edip, sonra da aynı yılın Eylülünde Bilgi yayınevince

Kemal Tahiri'le Sohbetler adıyla yayımlanan kitapta da, başka konuların yanı sıra M. Süphi'nin öldürülmesi tartışılmaktadır. Yalnız küçük, bu yazıları (daha kitaplaşmadan) sert bir biçimde eleştirdi: "Âhır Zaman Peygamberi Ebu Câhil Kemal Tahiri," Sosyalist İktidar, Sayı 10 (Temmuz 1980), s. 17-46. Ben de, hem Kemal Tahiri'ne görüşleri hem küçük'ün eleştirileri konusunda düşündüklerimi, Milliyet Sanat Dergisi'nin 1 Aralık 1980 tarihli 13. sayısında yayımladım (s. 47) = "M. Süphi Üstüne Son Bir Tartışma" (şimdi, Bilinmeyen Bilinmeyen adlı kitabımda, s. 72-76).

Kemal Tahiri'ni söyleşilerimde, Bayır + Aybars'ın aktardığı telgraflara dayanan iki belge önemlidir. Bunlardan, Karabekir'in 25 Aralık 1920'de (muhtemelen aynı gün TBMM Riyaseti'ne ve Müdafai Milliye Vekâleti'ne) telgrafla M. Süphi ve arkadaşlarının Gümüşü'ye gelmelerini haber verdiği ve kendilerinin de onları gözetim altında Ankara'ya göndermek usulünde olduğum bildirildiği anlaşılıyor.

26.12.1920

Büyük Millet Meclisi
Riyaseti Celilesine

Bakü'de Türk Komünist Fırkası Reisi Mustafa Suphi ve diğer refikinin 25.12.1920 akşamı Gümrü'ye muvasalatı muhtemel bulunduğu ve Bakü'de sırf komünist âmaline hâdim olarak sarf-ı mesai eden Mustafa Suphi yoldaşın, Büyük Millet Meclisi ile temas, ve memleketin menafii hakikiyesini görerek haricte avantür peşinde koşmaması için münasip bir refakette doğruca Ankara'ya izam edileceği, Şark Cephesi Kumandanlığından mevrud 25.12.1920 tarihli şifreyi telgrafname ile bildirmiş olmakla, arzı keyfiyet olunur efendim.

Müdafaayı Milliye Vekili
Fevzi

30.12.1920 No: 4114

29.12.1920 — Ankara

Şark Cephesi K.
Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine

Cevap: 25.12.1920 şifreye:

Ankara'da Komünist ceryanları arzu hilâfındadır. Bakü Türk Komünist Fırkası Reisi Mustafa Suphi'nin bu ceryanları körüklemesi mahzuru varid-i hatırdır. Bir defa, kendisini gördükten sonra mütaleai devletlerinin iş'ar buyurulmasını rica ederim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Reisi
Mustafa Kemal

(İbrd., s. 198 ve 197, Belge 4 ve 3).

Son telgraftan, M. Kemal Paşanın ne yapmak gerektiği konusunda insiyatifi Karabekir'e bıraktığı ~~aktarıldığı~~ belli olmaktadır. Bundan sonra, Bayurt + Aybars'ta aktarılan haberleşmelere sıra gelir =

2 Ocak'ta Karabekir'den Vali Hamit'e
3 Ocak'ta Vali Hamit'ten Karabekir'e
3/4, Ocak'ta Karabekir'den Vali Hamit'e

11 ve 14

16 Ocak'ta Vali Hamit'ten M. Kemal'e
18 Ocak'ta M. Kemal'den Vali Hamit'e

~~11/11/18/11/11~~ (belge 352)

(ATTB, cilt IV,)

22 Ocak'ta Vali Hamit'ten Bayurt Kaymakamına

22 Ocak'ta Vali Hamit'ten M. Kemal'e

25 Ocak'ta M. Kemal'den Vali Hamit'e

(ATTB, cilt IV, belge 354)

500

Yine 25 Ocak'ta Rıhtı Pasadın M. Kemal'e
2 Subatta Dr. Asnan'dan (Adivar)
Vali Hanım'e.

— Yamauchi Masayuki, "A Possible Solution of M. Sübhi's Case: A Letter in the Archives of the Turkish Historical Society," E. von Meude (ed.), Türkistan als historischer Faktor und politische Idee (Baymirza Hayit in 70. Doğumgünü İsmi Armağanı), s. 195-99. Kendesinden 16 yıl önce, meşhur Şevket Süreyya Aydemir tarafından geniş ölçüde yayımlanan, benim de Aydemir'den aldığı kopyaya dayanarak Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti azalarının adlarını ekleyerek kitabının 3. basımında verdiği metni, Aydemir'in mabelesine gönderme yaptığı halde, şimdiye kadar "yayımlanmamış" olduğu iddiasıyla yurtdışı (Amerika'ya keşfeden Dr. Japon ilgisi)ne, Atilla Türk Tarih ve Toplum'da aşzını payını verdi: "M. Sübhi - 15ler Anayeti ve Köşik Tâlât'in (Bir) Mektubu," Sayı 66 (Haziran 1989), s. 60-62. Yine de, Yamauchi'ni bilimsel transliterasyonundan yararlanarak, bendeki metinde köşik düzetmeler yapıyorum. Son olarak bak. Samim Kocaföz, "M. Sübhi İsmi Belgeler" ve benim "S. Kocaföz'ün Yazısı Üzerine" notum, Mülkiyetiler Birliği Dergisi, Sayı 107 (Mayıs 1989), s. 42-49.